

Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisine Yönelik Bazı Eleştiriler

Semra ÇİNEMRE *

Özet- Kohlberg'in ahlak gelişim teorisi, uluslararası düzeyde kabul gören ve pek çok çalışmaya temel teşkil eden bir teoridir. Bununla birlikte teori, özellikle Batı'da, kendisine meydan okuyan ciddi eleştirilerle de karşı karşıya kalmıştır. Hatta bu eleştirilere karşı savunma eleştirileri yapılmış ve tüm eleştirilerdeki vurgulardan hareketle yeni bazı teoriler daha geliştirilmiştir. Ancak tüm bu gelişmeler Türkiye'deki literatüre henüz girememiştir. Nitekim ülkemizde Kohlberg'in teorisi üzerine yapılan çalışmalar, genellikle ahlak gelişim basamaklarıyla sınırlı kalmış, teorinin eleştiriye açık yönleri göz ardı edilmiştir. Oysa gerek teorinin daha iyi anlaşılabilmesi gerekse bu teoriden hareketle alternatif ahlak teorilerinin geliştirilebilmesi için bu kapsamdaki belli başlı eleştiriler de bilinmelidir. Bu düşünceden yola çıkarak, makalede Kohlberg'in ahlak gelişim teorisine yöneltilen eleştirilerden hareketle, teorinin sorunlu yönlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, özellikle Kohlberg ve çağdaşlarının eserleri taranarak doküman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Araştırma sonunda, Kohlberg'in teorisinin başta teorik, pratik ve dini olmak üzere pek çok açıdan ciddi eleştirilerle karşı karşıya olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler- Lawrence Kohlberg, Ahlak, Ahlaki yargı, Ahlak gelişimi, Eleştiriler

Giriş

Kohlberg'in ahlak gelişim teorisinin gücü ve orijinalitesi, felsefi temeli kadar, interdisipliner doğasına dayanır (Puka, 1982, s. 468). Literatüre bakıldığında

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı

E-posta: semra_c.emre@hotmail.com

Semra Çinemre

gerçekten de, Kohlberg'in teorisinin, ilk yayınlandığı zamandan günümüze kadar felsefe, eğitim, psikoloji, teoloji ve kriminoloji başta olmak üzere pek çok bilim dalını etkilediği (Aron, 1977, s. 197; Schlesinger, 1987, s. 1, 28; Wallwork, 1980, s. 269), çok sayıda bilimsel çalışmaya temel teşkil ettiği¹ ve uluslararası akademik camianın ciddi ilgi odağı olduğu görülür (Rich ve Devitis, 1985, s. 87). Öyle ki Kohlberg'in bu etkisinden dolayı özellikle 1970'li yıllar, -biraz da ironik olarak- "Saint Lawrence" yılları olarak adlandırılır (Schmitt, 1980, s. 208).

Ancak Kohlberg, ahlakla ilgili literatürdeki genel kabullerin dışında fikirler sunduğundan, teorisinin bilim dünyasında kabul görmesi hemen mümkün olmamıştır. Bu konuda, Kohlberg de, gerek varsayımlarının gerekse bulgularının, özellikle antropoloji ve sosyoloji alanlarında, neredeyse tüm modern düşünce yapıları ve araştırma sonuçlarıyla zıtlaştığını kabul etmiştir. Kohlberg, "Ahlakla ilgili tüm çağdaş sosyal bilim teorileri, etik kültürel rölativizme ilişkin yaygın kaniya dayanmaktadır, oysa tüm bunlar hatalıdır" (Kohlberg, 1971, s. 155, Aktaran: Lawson, 1983, s. 40-41) ifadesiyle yaygın düşünce tarzlarına açıkça meydan okumakta hiçbir sakınca görmemiştir. İşte bu durum da, Kohlberg'i, bilim dünyasına yabancı olan sonuçlara götürmüş ve bu nedenle de Kohlberg, araştırmacıların eleştirilerine maruz kalmıştır. Özellikle 1970'li yıllar boyunca Kohlberg, bir taraftan psikolog ve filozofların eleştirilerine muhatap olmuş, diğer taraftan da görüşlerinin okul ortamlarında nasıl uygulanacağını ortaya koyması için eğitimciler tarafından baskı altına alınmıştır (Rest, 1980, s. 203).

Kohlberg, teorisine yöneltilen eleştirileri dikkate almış ve daha sonraki yıllarda uzun süreli çalışmaları neticesinde teorisini revize etmiştir (bkz. Kohlberg, 1978). Ancak bunun sonucunda da basamak sisteminde ve puanlama kılavuzunda yaptığı değişiklikler, önceki bulgu ve yorumlarıyla ters düşen sonuçlar ortaya koyduğundan, Kohlberg'in teorisi etrafındaki tartışmalar, farklı bir boyutta, yeniden alevlenmiştir.

Teoriye yöneltilen eleştiriler, eleştirilere karşı teoriyi savunan karşıt eleştiriler ve hatta teorinin eksiklerinden hareketle ortaya konan yeni teoriler Batı dünyasında geniş bir literatür oluşturmaya rağmen, Türkiye'de henüz yeterince bilinmemektedir. İşte Kohlberg'in teorisine yöneltilen eleştirileri ortaya koyma-

¹ Schlesinger'in tespitine göre, sadece 1978-1979 yıllarında Kohlberg'in teorisi üzerine 103 lisansüstü tez hazırlanmıştır. 1980 yılında da, Kohlberg'in çalışma arkadaşı Augusto Blasi tarafından 84 farklı çalışma kritik olarak yeniden gözden geçirilmiş ve bu çalışmaların hepsinde Kohlberg'in genel hipotezini destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. (Detaylar için bkz. Schlesinger, 1987, s. 29).

yı amaçladığımız bu çalışmamızda, öncelikle teorik açıdan yapılan eleştirilere, ardından pratik açıdan yapılan eleştirilere ve son olarak da dini açıdan yapılan eleştirilere yer vermeye çalışacağız.

Kohlberg'in Teorisine Teorik Açıdan Yöneltilen Eleştiriler

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Kohlberg'in ahlak gelişim teorisine, basamak yapısının yetersizliği, ahlaki yargı ile ahlaki davranış arasındaki kopukluk ve ahlaki yargıda duygu boyutunun ihmal edilmesi gibi konular açısından önemli eleştiriler yöneltilmiştir. Bu kısımda sözü edilen eleştirilere sırasıyla yer vermeye çalışacağız.

Basamak Yapısının Yetersizliği

Kohlberg'in, basamak yapısı hakkındaki temel felsefi iddiası, her basamağın bir önceki basamaktan, dolayısıyla 6. basamağın da, diğer tüm basamaklardan daha yeterli bir felsefi algıya sahip olması (Kohlberg, 1980, s. 51-53) ve tüm bu basamakların evrensel olup değişmez bir sırayı takip etmesidir (Kohlberg, 1971, s. 178, Aktaran: Lawson, 1983, s. 40-41; Kohlberg, 1980, s. 30). Ancak Kohlberg'in basamak yapısı hakkındaki iddialarına birçok açıdan eleştiri yöneltilmiştir. Bu eleştiriler, temel olarak 6. basamağın varlığına ve adaletin kesin algısı olduğuna ilişkin iddiası ile ahlaki basamakların evrenselliği ve değişmezliğine yaptığı vurguya yöneliktir (Brook, 1987, s. 363; Flanagan, 1982, s. 531). Eleştirilerin odak noktası ise, sadece ampirik kanıtların, basamak yapısına ilişkin bu iddiaları kesin olarak kanıtlamada yetersiz kalmasıdır (Rosenzweig, 1980, s. 373).

Öncelikle, bazı eleştirmenlere göre, daha üst basamaktaki çözümlerin, alt basamaklara göre daha yeterli ve dengeli olduğuna ilişkin bir belirsizlik söz konusudur. Eğer Kohlberg'in iddia ettiği gibi, her basamak, ikilemin bir yönünü gerekçelendirmek için kullanılıyor ve kendi içinde ahlaki bir tutum barındırıyorsa; üst basamak çözümleri, neden alt basamaklara göre daha yeterli olmaktadır? (Schmitt, 1980, s. 210). Bazı araştırmacılara göre Kohlberg'in, bu konuda, bir sonraki basamağın her zaman zorunlu olarak, önceki basamaklardan daha yeterli felsefi algıya sahip olduğunu kanıtlarla izah etmesi gerekirdi (Aron, 1977, s. 201).

Kohlberg'in basamak sırasının ve basamak özelliklerinin evrensel olduğuna ilişkin iddiası da, farklı açılardan eleştirilmiştir. Bu konuda özellikle antropo-

loglar, Kohlberg'in basamak teorisini, tüm kültür ve geleneklere uygulanabilirliği açısından ısrarlı bir şekilde tartışmış ve eleştirmişlerdir (Schweder, 1990, s. 2060-2067; Simpson, 1974, s. 81-106). Her ne kadar Kohlberg'in kendi çalışmasında, basamakların değişmez sırasına ilişkin iddiası² amprik açıdan desteklense de (Kohlberg, 1970, s. 41)³, diğer bazı çalışmalarda tam tersi sonuçlar elde edilmiş⁴ ve bu durum da, Kohlberg'in basamakların özelliklerine ilişkin evrensellik iddiasını eleştiriye açık hale gelmiştir. Bu bağlamdaki genel eleştiri, Kohlberg'in teorisi üzerine yapılmış amprik araştırma sonuçlarının, tüm insanların aynı değişmez ve ters döndürülemez basamak sırasını izlediklerini yeterince kanıtlamadığı yönündedir (Schmitt, 1980, s. 210). Bunun yanında, Kohlberg'in çalışmalarında da bu iddiasını destekleyecek araştırma sonuçlarını bulmak çok zordur. Zira Kohlberg, boylamsal çalışma sonuçlarını, her zaman bir diyagram formunda sunmakla yetinmiş ve bunların standart sapma, ortalama, random örneklem gibi tam detaylarını yayınlamamıştır (Diyagramlar için bkz. Kohlberg, 1969, s. 347-380). Bazı araştırmacılara göre, bu diyagramlar ise, basamak yapısının evrensellik ve değişmezlik iddialarına ilişkin sadece zayıf bir referans olabilir (Schmitt, 1980, s. 216).

Diğer bazı araştırmacılar da, Kohlberg'in, kadınların 3. basamakta sabitlendiği, erkeklerinse 4. basamak ve üzerine kolaylıkla ilerleme kaydettiğini belirterek (Kohlberg 1973a), kadınları ahlaken daha az olgun göstermesini, basamak yapısındaki hata çerçevesinde ele alırlar. Bu araştırmacılara göre, 3. basamak, diğer basamaklardan daha az olgun bir basamak değil; sadece daha farklı bir düşünme biçimini ortaya koyan bir basamaktır. Bu nedenle skalada 3. basamağın, 4. basamaktan daha düşük olarak gösterilmesi ve dolayısıyla da bu şekilde kadınların ahlaken erkeklerden daha az olgun olduklarını ileri sürmek hatalıdır. Çünkü 3. basamağın temel ilgisi, başkalarını memnun etmek ve onlara yardım etmek gibi kadınların insanlar arası ilişkilerindeki yapıcı sosyal rollerine işaret eder. Bu nedenle 3. basamak, zorunlu olarak diğer üst basamaklardan daha yetersiz gösterilemez (McClelland, 1982, s. 15).

2 Bu iddiaya göre tüm normal şartlar altında ahlaki sorgulama basamağı ya aynı kalır ya da yukarı doğru bir sıra izler; fakat geriye gitmez ve bunun yanında, basamaklar arası atlama olmaz.

3 Bu varsayım, Kohlberg'in, erkek denekler üzerine yaptığı boylamsal çalışmasında doğrulanmıştır. Deneklerden sadece % 2'si belirlenen süreçte basamak gerilemesi göstermiştir. Bu değişiklik de, yarım basamaktan da küçük olduğu için, muhtemel ölçüm hatası olarak kabul edilmiştir. Bu konudaki amprik bulguların daha detaylı sonuçları ve tartışmaları için bkz. Kohlberg, 1963, s. 277-332.

4 Örneğin, Kohlberg'in çalışma arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada deneklerin basamak gerilemesi gösterdikleri, (bkz. Kramer, 1968); bir başka çalışmada da deneklerin bazısının 3. basamaktan 5. basamağa atladıkları tespit edilmiştir (bkz. Holstein, 1976).

Bazı araştırmacılar da, Kohlberg'in özellikle gelenek ötesi düzey basamaklarının çok soyut, kompleks ve genel olduğu için, bu basamak prensiplerini somut durumlarda uygulanmaya elverişli olmaması yönüyle eleştirmiştir (Puka, 1982, s. 474-477). Bazıları da, Kohlberg'in ahlaki sorgulama basamaklarının günlük ahlaki yaşamın sosyal bağlamından çıkarılmış bir anlamı olduğunu söylerler (Arnold, 2000, s. 368). Bu paralelde düşünen diğer bazı filozoflar da, Kohlberg'in üst basamaklar için yaptığı tanımın çok dar olduğunu ileri sürerler (Reimer, Paolitto ve Hersh, 1983, s. 86).

Bunların dışında basamak yapısının yetersizliğine karşı geliştirilen alternatif görüşler ise: 5. ve 6. basamakların birlikte değerlendirilmesi gerektiği (Gibbs, 1979, s. 89-112), 6. basamağın felsefi olduğu için psikolojik basamak yapısından çıkarılması gerektiği (Power, 1994, s. 203-212), basamak yapısının bu haliyle eksik olduğu ve sisteme 7. bir basamağın daha ilave edilmesi gerektiği (Habermas, 1979) yönünde ağırlık kazanmıştır (Pritchard, 1984, s. 35-49). Bunun dışında Kohlberg'in, ahlaki sorgulama basamaklarının iç tutarlılığını eleştiren çalışmalar da olmuştur (Arnold, 2000, s. 368-369; Krebs vd., 1991, s. 139-169).

Tüm bunların yanında, bazı araştırmacılara göre, teoride, kişinin ahlaki sorgulama basamaklarında ilerledikçe zihninde neler oluştuğuna dair detaylı bir açıklama yoktur. Teori, dışarıdan bir bakış açısı sunar, ancak gelişimin gerçek süreçlerinden ya da değişimin gerçekleştiği mekanizmalardan bahsetmez. Diğer bazı araştırmacılar da, Kohlberg'in, basamak sisteminde, özellikle de 6. basamağın özellikleri bağlamında sıklıkla vurguladığı adalet kavramını fazlasıyla genel ve belirsiz kullandığını, bunun yanında her ahlaki problemi adaletle indirgeyerek, diğer evrensel ahlaki prensipleri göz ardı ettiğini belirtir (Boyd, 1980, s. 186, 191). Diğer bazı filozoflar da Kohlberg'i, (dürüstlük, cesaret ve kararlılık gibi) karakter özelliklerini, (adalet duygusu gibi) ahlaki prensiplerle uygun olmayan bir biçimde karşılaştırırken belirsiz ve içeriksiz davranmakla eleştirir (Puka, 1982, s. 474; Thomas, 1997, s. 63). Bir başka araştırmacıya göre ise, adalet sorgulamasının ahlaki alanın tümünü karşılamada yetersiz olduğunu, aslında herkesten önce Kohlberg'in kendisi kabul etmiş ve daha sonraki çalışmalarında ahlak konseptini genişletmiştir (Kohlberg, 1984, s. 99, Aktaran: Schlesinger, 1987, s. 30). Ancak biz, Kohlberg'in çalışmalarında adalet kavramının böyle bir revizyonuna rastlamadık.

Ahlaki Yargı ile Ahlaki Davranış Arasındaki Kopukluk

Kohlberg, ahlak gelişim teorisinde ahlaki davranış yerine, ahlaki yargıya odaklanır. Ahlak ikilemine yüksek bir düzeyde çözüm öneren kişinin, gerçek hayatında da buna uygun biçimde davranacağını varsayarak (Kohlberg, 1971, s.

183-186, Aktaran: Chazan, 1985, s. 82), ahlaki yargı ve ahlaki davranış arasındaki ilişkiye sadece değinmekle yetinir. Kohlberg'e yöneltilen en önemli eleştirilerden biri de, işte bu noktada, ahlaki yargıyla, ahlaki davranış arasındaki ilişkinin kanıtını sorgulamaya yöneliktir (Rosenzweig, 1980, s. 373). Bu eleştirilerin vurgusu, Kohlberg'in ahlaki düşünce modelinin, insanların sadece ahlaki meseleler hakkında teoride nasıl düşündüklerine dayanması, ancak gerçek yaşam ikilemleriyle karşılaştıklarında nasıl karar vereceklerini her zaman temsil etmemesidir (McClelland, 1982, s. 15). Zira, her ne kadar bir basamaktan diğerine geçişte, ahlaki yargı, temel olarak rasyonel bir operasyon olsa da; bu ilerlemede kişinin empati yeteneği ve suç işleme kapasitesi, yasaklanan davranışın çekicilik derecesi, bireyin içinde bulunduğu grubun baskısı, yakalanma ihtimalinin düşük veya yüksek olması gibi, ahlaki davranışı etkileyen pek çok faktör vardır (Cüceloğlu, 2009, s. 354). Bu nedenle eleştirmenlerin çoğuna göre insanların teoride ne düşündüğünden ya da ne söylediğinden ziyade, pratikte nasıl davrandıkları ahlaken daha önemli ve önceliklidir (Clouse, 1991, s. 187).

Her ne kadar Kohlberg, “yüksek ahlaki seviyede olan kimseler, bu ahlak seviyelerine uygun olan eylemlerde bulunurlar.” (Kohlberg ve Turiel, 1971, Aktaran: Chazan, 1985, s. 81) diyerek, bu iddiasını, Sokrates, Hz. İsa, Gandhi ve Martin Luther King gibi örnek şahsiyetler göstererek ispatlamaya çalışsa da, bu iddiasını ampirik açıdan kanıtlamamıştır. Çünkü, Kohlberg bize araştırma istatistikleri dışında hiçbir bilgi vermemektedir. Verdiği istatistikî sonuçlar ise oldukça belirsizdir.⁵

Ahlaki yargı ile ahlaki davranış arasındaki ilişkiyle alakalı olarak, pek çok araştırmacı, insanların, tipik olarak belli bir inanç ve değerler sistemine sahip olduğunu, fakat bu inançların, onların gerçek ikilem durumlarında gösterecekleri davranışları garanti etmediğini ileri sürer. Çünkü bireyin böyle gerçek bir olayla karşılaştığında, yüksek riskle karşı karşıya olduğundan otokontrolünü kaybetme ihtimali vardır (Argyris, 1982). Nitekim bazı araştırmacılar tarafından

5 Mesela Kohlberg ve arkadaşları, öğrencilerin kopya davranışı üzerine ahlaki yargıyla ahlaki davranış arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yürütmüştür. Örneklemeye alınan 35 üniversiteli öğrenciye öncelikle Moral Judgment Interview formu verilmiş ve öğrenciler, verdikleri cevaplara göre, uygun düşen basamaklara yerleştirilmişlerdir. Sonra, bu öğrenciler, sınavda kopya çekip çekmeyeceklerinin test edileceği deney ortamlarına alınmışlardır. Ancak Kohlberg'in kopyayla ilgili bu çalışması asla yayınlanmamıştır. Kohlberg, istatistik dışında, mesela deney ortamının yapısı gibi konular hakkında hiçbir bilgi vermemiş ve üzerinde sadece kısaca bir tartışmayla araştırmayı geçiştirmiştir. Yalnızca, geleneksel düzeydeki öğrencilerin yarısının kopya çektiğini, gelenek sonrası düzeydeki öğrencilerinse sadece birinin kopya çektiğini söylemiştir. (bkz. Kohlberg, 1971, s. 229).

yapılan farklı çalışmalarda da, bireylerin, uygun baskılar altında kaldıklarında asıl ahlak kapasitelerine rağmen, gayrı ahlaki bir şekilde davranabildikleri görülmüştür (bkz. Brown ve Herrnstein, 1975; Milgram, 1974; Zimbardo, 1975).

Kohlberg, her ne kadar daha sonra, ahlaki yargı ile ahlaki davranış arasındaki kompleks ilişkiye gereken önemi vermediğini kabul etse (Kohlberg ve Candee, 1984, s. 498-581) ve düşüncesini yeniden gözden geçirirse de⁶, kişinin ahlak davranışını en güçlü biçimde etkileyen şeyin, onun mantığı olduğuna dair inancını korumuştur (Arnold, 2000, s. 368).

Kohlberg, ahlaki tercihin ortaya çıktığı bağlamı göz ardı ettiği için de eleştirilmiştir. Bu eleştiriye göre, bir dizi evrensel kurala odaklanan, ancak, ahlaki ikilem durumunda bireyin içine girdiği ilişkiler sistemini ihmal eden bir teori, ahlaki karar alış noktasında önemli bir unsuru yok saymış demektir. Bu nedenle Kohlberg'in sunduğu bütüncül ahlak konsepti, kapsamlı ahlak alanı için oldukça dar bir teorik temel sağladığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Damico, 1982, s. 410).

Başka eleştirmenlere göre ise, teorinin en savunmasız kaldığı soru; farklı kapasiteden insanların gerçek yaşam ortamlarında nasıl bir ahlaki sorgulama yaptıklarına yöneliktir. Mesela engelliler gibi, duruma bağlı güçlükleri olan kimselerin ahlaki davranışlarının nasıl açıklanacağı teoride belirsiz bırakılmıştır (McClelland, 1982, s. 15).

Kohlberg'in ahlaki davranış hakkındaki duruşu eğitim açısından da eleştirilmiştir. Filozoflar, Kohlberg'in, ahlaki davranışı ihmal eden yaklaşımına alternatif olarak entelektüel olanla ahlaki davranışın birlikte sunulduğu Aristo geleneklerini model olarak göstermişlerdir (Chazan, 1985). Kohlberg, bunun yanı sıra ahlak eğitiminde, içeriği ihmal ettiği için eleştirilmiştir. Bu eleştiriye göre, ahlak kişiliğini inşa etmede, bireyin inançlarının ve yaşam tecrübesinin içeriği vazgeçilmezdir. Ahlaki sorgulama, kişinin ahlakın içeriğinden habersiz olarak yapabileceği bir iş değildir. Çocukların, ahlak prensiplerini edinmeden önce, farklı durumlar için geçerli davranış kurallarını ve genelleme yaparken dayanakları belli standartların neler olduğunu öğrenmeleri gerekir. Ahlak yaşamı, neyi yapacağına karar vermek ve bunu uygulamak için, prosedürel prensiplerin yanında belli bir içeriğe de sahip olmalıdır (Gerolds, 1981, s. 11).

6 Kohlberg, yaklaşık on yıl boyunca yoğun bir şekilde çalışarak 1983 yılında teorisini özellikle ahlaki yargı ve ahlaki davranış hakkında yöneltilen eleştirilere karşı savunmuştur. Savunmasını, bu konuyu inceleyen üç amprik çalışmanın sonuçlarından hareketle hazırlamıştır. Bu çalışmalarda, genel olarak ahlaki yargıyla ahlaki davranış arasında monoton bir ilişki bulunmuştur. Sözü edilen çalışmalar için bkz. Kohlberg ve Candee, 1984; McNamee, 1977, s. 27-31; Milgram, 1974).

Semra Çinemre

Kohlberg'e göre ahlaki yargı, kişiye, kural itaatinin ahlaki olduğu ve olmadığı durumları ayırt etme yetisini verir (Kohlberg, 1976, s. 33, Aktaran: Tsujimoto ve Nardi, 1978, s. 237). Kohlberg, bu düşüncesiyle, neyin doğru ve neyin yanlış olduğunu seçme ve hangi kurallara uyulacağı ve hangilerine uyulmayacağına karar verme hakkının bizzat insanlarda olduğunu ima eder. Zira Kohlberg, sosyal kurallar ve ahlaki prensipler arasında güçlü bir ayrım yaparak, pek çok sosyal düzen ve kuralın, isteğe bağlı/gelişigüzel bir anlaşma olduğunu belirtir (Kohlberg, 1973b, s. 646). Ona göre sosyal düzenlemeler, ancak evrensel ahlak prensipleriyle gerekçelendirilirse, o zaman ahlaki alana girer. Kohlberg'e göre sosyal ve yasal normlar asla tamamen adil olamayacağından, bazen bu normlara boyun eğmek ve bazen de eğmeyerek, gayrı ahlaki şekilde davranmak söz konusu olabilir. Ancak Kohlberg'in bu düşünceleri, sivil itaatsizliği cesaretlendireceği ve böylelikle toplumun çıkarları aleyhine durumlara yol açacağı için eleştirilmiştir.

Ahlaki Yargıda Duygu Boyutunun İhmal Edilmesi

Ahlakın özünün biliş ya da duygu olduğu üzerine yapılan tartışmalar, bu ikisinin zihnin farklı alanları olduğunu iddia ederken; Kohlberg bunun aksine; biliş ve duygunun, aynı zihin alanının farklı perspektifleri olduğunu (Kohlberg, 1980, s. 40); ancak ahlak gelişiminin özünü, temel olarak bilişsel yapısal özelliklerin oluşturduğunu belirtir (Kohlberg, 1980, s. 38). Bu durumda Kohlberg'e göre duyguların, ahlaki davranışın hem motivasyonunda hem de kökeninde ikincil bir rolü vardır (Blum, 1988, s. 476).

Kohlberg, ahlakın özünün biliş olduğunu ileri sürmesine karşın, ahlak gelişiminin hangi ölçüde bilişsel olduğunu açıkça ortaya koymadığı (Lodge, 1980, s. 98-100) ve ahlaki yargı alanında duygu boyutunu göz ardı ettiği için eleştirilmektedir (bkz. Clouse, 1991, s. 188; Hoffman, 1970, s. 261-360). Bu eleştirilerin odak noktası, bir ahlaki yargı gelişimi teorisinin, gerçek anlamda iyice anlaşılması için, ahlaki duygu ve hisler yanında; kişilik (Arnold, 2000, s. 368-369), irade (Schlesinger, 1987, s. 29) ve tutkularla (Peters, 1981, s. 171-177, Aktaran: Chazan, 1985, s. 77) olan ilişkisini de açıklamak durumunda olmasıdır. Zira kişilerin ahlak ikilemleri hakkında meseleye ötekilerin perspektifinden bakıp, gerçekte gayrı ahlaki davranma ve bunu yapmada da hiçbir şekilde suçluluk ve pişmanlık duymama ihtimalleri de vardır (Hoffman, 1970, s. 281). Ancak Kohlberg, bu ayrıma işaret etmediğinden (Chazan, 1985, s. 124) teori, özellikle bilişsel sezgiciler ve duyguların ısrarlı eleştirilerine maruz kalmıştır (White, 1999, s. 15).

Ahlaki muhakeme alanında duygu boyutunu göz ardı ettiği için, Kohlberg'in modelindeki “ahlaklı insan” kavramı da garip karşılanmıştır; soğuk, rasyonalist ve günlük yaşamın realiteleri dışında kalmış olduğu gerekçesiyle de eleştirilmiştir (Arnold, 2000, s. 369; Rosenzweig, 1980, s. 373).

Bazı araştırmacılara göre Kohlberg, bu eleştirilerin farkında olsa da, temel ilgisini ahlak gelişiminin bilişsel boyutuna sınırlamaya devam etmiştir (Pritchard, 1984, s. 35). Örneğin Kohlberg, her ne kadar duyguların önemine inandığını belirtse de, ahlaki yargıda duygulanımın (affect) niteliğinin de genel olarak bilişsel yapısal gelişimle belirlendiğini şu ifadeleriyle ortaya koyar:

Heinz ikileminde çalmayı düşünen iki genç, midelerinde endişe kaynaklı benzer bir sancı hissedebilirler. Ancak, 3. basamaktaki genç, bu hissin korkudan kaynaklandığını düşünerek, bunu önemsemezken; 4. basamaktaki diğer genç ise, bu hissin vicdanının uyarısı olduğunu düşünür ve buna uygun olarak karar verir. İşte reaksiyon göstermeleri bakımından aralarındaki bu farklılık, duygusal dinamiklerden değil; ahlaki yargının bilişsel gelişimsel boyutundan kaynaklanır. (Kohlberg, 1971, s. 189-190, Aktaran: Pritchard, 1984, s. 46; Kohlberg, 1981, s. 141, Aktaran: Clouse, 1991, s. 188).

Kohlberg'in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, ahlaki yargıda esas rol oynayan unsur, bilişsel unsurdur, dolayısıyla duyguların bu hususta ikincil bir rolü vardır. Kohlberg, daha sonra teorisini birçok açıdan revize etmiştir. Ancak biz, bu konudaki görüşlerinde herhangi bir değişiklik tespit edemedik.

Kohlberg'in Teorisine Pratik Açıdan Yöneltilen Eleştiriler

Pratik açıdan ele alacağımız eleştiriler; etnosentrik yanlılık, cinsiyet yanlılığı ve araştırma yönteminin yetersizliği konularına odaklanmaktadır.

Etnosentrik Yanlılık

Kohlberg, teorisini dayandığı araştırmanın örnekleme beyaz ırk Amerikan erkeklerini dahil etmiş ve bu entelektüellerin “rasyonalist, ferdiyetçi ve liberal demokrat” değerlerini temel alarak, evrensel bir teori kurmaya çalışmıştır. Ancak, Kohlberg'in bu evrensellik iddiası, Batı kültürünün öznel ya da kültürel değer yargılarını ve Hristiyanlık ya da Yahudiliğin dünya anlayışını yansıttığı gerekçesiyle ciddi eleştiriler almıştır. Kültürel rölativizm bağlamındaki bu eleştirilerin odak noktası, Kohlberg'in, zengin genişlikteki kültürel yapıları, tek

Semra Çinemre

boyutlu bir skalayla, etnosentrik bir gelişim otonomisine hapsedmesidir (Schlesinger, 1987, s. 29; Simpson, 1974, s. 81-106; Snell, 1996, s. 23-49; Sullivan, 1977, s. 352-376; Rosenzweig, 1980, s. 359-380). Bu bağlamda Batı kültürlerini bireyselci, diğer kültürleri toplulukçu olarak kabul eden bazı kültürel psikolog ve bilişsel antropologlar, bireyselci kültürde geliştirilmiş bir teorinin, toplulukçu kültüre uygulanamayacağını ve bu kültürdeki bireylerin, bireyselci ahlak anlayışı ile değerlendirilmesinin hatalı olduğunu ileri sürmüştür. Zira her kültürde Amerikan kültüründen farklı olan, ancak o kültürde saygınlık taşıyan bazı ahlaki ilkelerinin olduğu, kültürler arası araştırmalarla ortaya konmuştur.⁷ Lübnan, Meksika, Çin, Türkiye ve Kenya’da yapılan bazı çalışmalar neticesinde de geleneksel türde farklı ahlak çeşitleri olduğu tespit edilmiştir. Ancak bir sosyal psikologa göre bu durum, teoriyi sorgulayan bir neden olarak görülmemiştir. Diğer bir deyişle, Amerikalı kadınlar, Amerikalı erkeklerden daha düşük ahlak gelişimi puanı aldıklarında teori sorgulanmış; fakat Batı’da yaşamayan geleneksel gruplar, Batı’da yaşayan gruplardan daha düşük puanlar aldığında teorisinin evrenselliği sorgulanmamış, sadece o insanların ahlaken daha az gelişmiş oldukları yorumuyla yetinilerek, bu konu irdelenmemiştir (Kağıtçıbaşı, 2010, s. 152). Dolayısıyla Kohlberg, bu şekilde, yakınlarının ihtiyacını karşılamamanın önceliğine inanan üçüncü dünya ülkelerindeki insanları, eşit evrensel prensipleri önceleyen Batılı insanlara göre daha dezavantajlı bir konuma indirgemmiştir (Clouse, 1991, s. 187). Bu bağlamdaki diğer bir eleştiri de, Kohlberg’in teorisinin, Batı değerleri dışındaki ahlaki yargı kriterlerini hesaba katmadığı için, aynı zamanda ölçümlerin uygulandığı kişileri de yanlışlıkla daha alt basamaklara yerleştirmesidir (Sunar, 2002).

Etnosentrik yanlılık açısından Kohlberg’e yöneltilen bir diğer eleştiri ise, Kohlberg’in, çalışmasını Amerikan ırkına dayandırıp, sadece Amerikan nüfusunun küçük bir yüzdesinin 5. ya da 6. basamağa ulaşabileceğini söyleyerek, Batılı olmayan kültürlerin biricikliğini ve ahlaki itibarını yansıtmakta başarısız olduğuna yöneliktir. Bu konuda Kohlberg’e yöneltilen eleştiriler onun seçkin (elitist) bir teorisyen olduğunu ileri sürer (McClelland, 1982, s. 15). Söz ko-

⁷ Örneğin, bir araştırmacı, Hint ve Amerikan kültürleri üzerinde araştırma yapmış ve Hindistan kültüründe görev merkezli topluluk ahlakının, Amerikan kültüründe ise birey merkezli ahlakın geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır. (bkz. Miller, 1994, s. 3-39; Miller, 2000, s. 151-171). Bir başka araştırmacıya göre ise, başkalarına karşı sorumluluk yargılarını temel alan sosyal yönelimli ahlak, Amerika’ya kıyasla Japonya, Hindistan ve diğer toplulukçu kültürlerde daha çok göze çarpar. (bkz. Ma, 1997, s. 93-109).

nusu eleştiriler, teorinin, bu şekilde bazı kültürlerin ahlak gelişiminde geride kaldığını, bazılarının daha ileride bulunduğunu öngörmekle, kültürleri sıraya dizdiğini ve bu şekilde herhangi bir toplumun diğerine göre yargılanması tutumunu eleştirirler.

Cinsiyet Yanlılığı

Kohlberg, cinsiyet konusunda, erkeklerin adalet ve eşitlik ilkelerine dayalı kurallara odaklandığından, 4. basamağa daha kolay bir şekilde ilerlediklerini; kadınlarınsa, kişilerarası temel ilişkilere odaklandıklarından, ahlaki karar almada erkeklerden daha az olgun ya da yetersiz düzey gösterip (Schlesinger, 1987, s. 3-4), 3. basamakta sabitlendiklerini ileri sürmüştür (Kohlberg, 1973a). İşte Kohlberg'in bu yaklaşımı, kadınlara karşı taraflı olduğu iddiasıyla birçok araştırmacı tarafından eleştirilmiştir (bkz. Flanagan, 1982, s. 529; Gilligan, 1979, s. 431-446; Haan, 1977; Holstein, 1976, s. 51-61). Cinsiyet yanlılığı konusundaki bu eleştiriler, teori yalnızca erkek deneklerden oluşan sonuçlara dayandığından, özellikle teorinin evrensellik, kapsamlılık ve puanlama sistemine odaklanmıştır. Cinsiyet konusunda Kohlberg'e yönelik en ciddi eleştiriler ise, önceki öğrencilerinden ve daha sonraki çalışma arkadaşlarından biri olan, Amerikan feminist ahlakbilimci ve psikolog Carol Gilligan'dan gelmiştir (Flanagan, 1982, s. 529; Flanagan ve Jackson, 1987, s. 623; Rosenzweig, 1980, s. 373; Walker, 1984, s. 677; Walsh, 2000, s. 36; White, 1999, s. 463).

Gilligan, Kohlberg'in teorisi gibi, insan gelişimiyle ilgilenen neredeyse tüm psikolojik teorilerin erkek yanlı olduğunu söyler.⁸ Ona göre erkek bakışı, uzun yıllar boyunca tüm insanların bakış açısı olarak görüldüğünden, artık kadın perspektifini öğrenmenin ve kadına ait bir bakış açısını da geçerli kılmanın zamanı gelmiştir (Gilligan, 1979, s. 434).

Kohlberg'in teorisinin ve puanlama sisteminin kadın karakterine karşı duyarlı olmadığını iddia eden Gilligan, cinsiyetlerin ahlaki yargı gelişimi üzerine araştırmalar yürütmüştür. Kadın ve erkeğin, ahlak problemlerini nasıl çözdüğünü ve nasıl tepkiler geliştirdiğini araştırdıktan sonra, cinsiyete ilişkin iki belirgin modelin, yani iki farklı ahlaki uyumun olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre Gilligan, Kohlberg'den daha farklı bir ahlak kavramı önermiştir. Ahlakın ya-

8 Gerçekten de, ahlaki sorgulamada cinsiyet yanlılığı bağlamında gündeme gelen tartışmalar yeni değildir. Nitekim tarihsel olarak kadınlar, ahlak bakımından genellikle erkeklerden daha düşük düzeylerde kabul edilmişlerdir. Örneğin bkz. Freud, 1927, s. 133-142. Ancak bu konudaki tartışmalar, Kohlberg'in teorisiyle yeniden alevlenmiştir.

pısının Kohlberg'in ileri sürdüğü gibi, sadece bölünmez bir bütün olmadığını, aksine çoğulcu bir yapı arz edip; sempati, merhamet ve ilgi gibi yönleri de kapsadığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla Gilligan, ahlak uyumu için, adalet ve ilgi gibi iki farklı alan kabul etmiştir.⁹

Gilligan'a göre kadınlar, ahlak ikilemlerini daha çok sosyal ilişkiler ağı içerisinde kavramlaştırdıklarından, ikilemlere bu ilişkilerini koruyacakları şekilde yaklaşır. Hatta Gilligan, bu konuda ağ (web) metaforunu kullanarak, kadınların ahlaki uyumlarını, sosyal ilişkilerini bağlayan yönüyle tarif eder (Gilligan, 1982, s. 32-33). Gilligan'a göre erkeklerse, problemlerini hak, adalet ve eşitlik gibi mantiki sorgulamadan geçirerek çözüme kavuşturma eğilimi gösterir ve ikilemlere daha ziyade pratik problemler olarak yaklaşır. Bir ikilemle karşılaştıklarında, tipik olarak ahlaki standartlara ya da prensiplere uyum gösterirler. Sosyal ilişkilere, nispeten daha az önem verir ve kişilerarası ilişkilerden ziyade yarar ve zarara odaklanırlar. Bu nedenle erkekler, kendilerine sunulan ikilemlere hemen dahil olur ve daha pratik cevaplar verirler (Wolfinger vd., 1999, s. 70-71).

Gilligan, Kohlberg'in ahlak değerlendirme tekniğini de erkek yanlı görerek eleştirir. Ona göre, ahlak ikilemleriyle, kahramanlara kendi yaşamları dışından problem durumları sunulmakta ve bu şekilde soyut ve belirsiz bir zıtlık durumu ortaya konulmaktadır. Analitik ve adalet odaklı sorgulamayı gerektiren bu soyut problem durumlarını çözmeye de, erkekler zihni yapıları itibarıyla daha meyillidirler. Bu nedenle Gilligan'a göre, Kohlberg'in değerlendirme modeli de yapı itibarıyla erkek yanlı olup kadınları dezavantajlı konuma düşürmektedir. Bu açık hatayı düzeltmek için Gilligan, hem kadınların, hem de erkeklerin ahlaki yargı süreçlerini ölçtüğü alternatif bir araç geliştirmiştir.¹⁰

Bazı araştırmacılara göre Kohlberg, daha sonraki çalışmalarında, cinsiyet konusundaki eleştirilere hak vermiş ve kendisinin adalet yapılarına yaptığı vurgu-

9 Adalet; metodik, sistematik bir düşünce ya da bilginin hiyerarşik bir düzenini öngörür. Adalet bakış açısına sahip olan birey, ahlaki problemi, kişilerarası bağlamdan çıkararak çözerken; ilgi perspektifine sahip olan birey, problemi, içinde bulunulan bağlamı ele alarak çözmeye çalışır. Bu nedenle, adalet prensibi, adalet ve haklara riayet etmek için gerekli bilgiyi sağlar ve düzenlerken; ilgi perspektifi, probleme dahil olan herkesin ilgi ve ihtiyaçlarını gözetmeyi esas alır. (bkz. Schlesinger, 1987, s. 4-6).

10 Gilligan, kürtaj yaptırmayı düşünen 29 kadınla yaptığı mülakatlardan yola çıkarak Kohlberg'in basamak dizisine karşı, kadınların da ahlaki gelişimini hesaba alan alternatif bir basamak dizisi önermiştir. Ancak Gilligan'ın sunduğu basamaklara dair yayınlanmış tek veri, *In a Different Voice* kitabında sadece anekdot şeklindedir. Basamak dizilerini kanıtlayacağı (boylamsal, kesitsel ya da deneysel) hiçbir araştırma sonucu ortaya koymamıştır. Bu yetersiz ampirik desteğe rağmen, onun, cinsiyetlerin farklı ahlaki gelişim gösterdiklerine dair iddiası yine de bilişsel gelişim teorisi için bir meydan okuma olarak kabul edilmiştir.

nun, zaman zaman -Gilligan'ın da iddia ettiği gibi- ilgi, bakım ve sorumluluk bakış açısını gölgelediğini dile getirmiştir. Ancak yine de, adalet bakış açısının kendi teorisine daha iyi uyduğunu belirterek bu konuda ısrarlı davranmıştır (Reed, 1987, s. 442).

Sonuç olarak Kohlberg, araştırma örneklemini erkeklere dayandırmış ve araştırma sonuçlarını kadınların ahlaki yapısını temsil etmemesine rağmen, tüm insanlara genellemiştir. Bunun yanında ahlak ikilemlerinde genellikle erkek kahramanları kullandığı için, kadınlar, kendilerini bu kahramanların yerine koymakta güçlük çekmiş ve bu nedenle düşük ahlaki seviyeler göstermiş olabilirler.¹¹ Eğer kadınlar da erkekler gibi orijinal bir araştırma konusu olarak çalışılsaydı, aynı basamak yapısı ve sırası tespit edilir miydi? Bu da, araştırmacılar arasında bir merak konusu olarak kalmıştır.

Araştırma Yönteminin Yetersizliği Açısından

Kohlberg'in ölçme aracı, *Moral Judgment Interview*; uygulanmasının zor olup, uzun süre gerektirmesi, puanlayıcının çok fazla subjektif yargısını içermesi ve dolayısıyla da kişilerin belirlendikleri basamak düzeyinin güvenilirliğine şüphe düşürmesi gibi açılardan eleştirilmiştir (Arnold, 2000, s. 368-369; Rosenzweig, 1980, s. 373; Thomas, 1997). Bazı eleştirmenlerin iddiasına göre Kohlberg, bazı gerekçelerle, sanki kesin değilmiş gibi araştırma bulgularına yer vermemiş, bunun yanında datasını ve analiz metodunu da yeterli bir açıklıkta sunmamıştır. Üstelik daha sonra datayı analiz etme metodunu değiştirmesi de ayrı bir karışıklığa sebep olmuştur (Reimer vd., 1983, s. 98-102). Bunun yanında Kohlberg'in ölçme aracı, bireyleri kategorileştirdiği ve etiketlediği için ve ahlakın sadece özel bir yönünü değerlendirdiği için de eleştirilmiştir (Aron, 1977, s. 200).

Diğer eleştirilerden biri de, Kohlberg'in ahlak gelişim metodolojisinde kullandığı dille ilgilidir. Mesela bir eleştirmen: "Her ne kadar, Kohlberg'in çalışmaları, linguistik olaylara dayanıyor olsa da, böyle bir araştırmayı yürütürken;

11 İkilem kahramanlarının cinsiyetlerinin, ahlaki sorgulama düzeyine etkisini sınanan pek çok çalışma yapılmıştır. Kay Bussey ve Betty Maughan tarafından erkek deneklere, içerisinde yine erkek kahramanların olduğu ikilemlerin sunulduğu çalışmada, deneklerde ileri sorgulama düzeyi tespit etmişlerdir. (bkz. Bussey ve Maughan, 1982, s. 701-706). Sue J. M. Freeman ve John W. Giebink tarafından da kadın deneklere kadın kahramanların olduğu ikilemler yöneltilmiş ve ileri sorgulama düzeyi tespit etmişlerdir. (bkz. Freeman and Giebink: 1979, s. 43-47). Ancak diğer yandan Stan J. Orchowsky ve Larry R. Jenkins, zıt cinsiyet kahramanları ile daha gelişmiş çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. (Orchowsky ve Jenkins, 1979, s. 1040). S. Gray Garwood, Douglas W. Levine ve Linda Ewing ise kahramanların cinsiyetleri değiştiğinde farklılık olduğuna dair bir kanıt bulamamışlardır. (Garwood vd., 1980, s. 677-678). Bu nedenle, bu konudaki dataya, şüpheyile yaklaşılmıştır.

bu zorlukların üstesinden gelecek özel linguistik titizlik göstermemiştir.” (Wagner, 1982, s. 9, Aktaran: Lawson, 1983, s. 61) diyerek Kohlberg’i bu noktada dikkatsiz bulduğunu belirtir. Bununla, özellikle mülakatçının sözel yetenekleri, denegin ifadelerine ne anlam yüklediği ya da benzer metodolojik problemler kastedilmektedir. Gerçekten de puanlama sisteminde, mülakatçının, “iyi”, “doğru” ve “yapmalı” gibi cevaplardan ne anladığı ve bunları nasıl değerlendirdiği, Kohlberg’in üzerinde durmadığı bir konudur. Halbuki bu ifadelerin denek tarafından nasıl kullanıldığı anlaşılmadıkça ve mülakatçı tarafından nasıl değerlendirilmesi gerektiği, belli bir standarda bağlı olmadıkça, denekler için bir basamak tayin etmek çok sıhhatli olmaz (Lodge, 1980, s. 101).¹² Benzer şekilde Kohlberg’in, “ahlaki yargı” terimini kullanması da problemlili bulunmuştur. Mesela denegin pek çok ifadesi, zannedildiği gibi her zaman bir yargı içermeyebilir. Söz gelimi bir kimse, çalma olayı için, “ahlaken hatalı” ya da “kabul edilemez”, derken; bir başkası da, her ne kadar aynı şeyi kastetse de, bunu; “benim için böyle olması yanlış” şeklindeki bir ifadeyle dile getirebilir. Bu durumda kişinin gerçekte kastettiği düşünce anlaşılmadan benmerkezci bir bakış açısına sahip olduğuna karar verilerek, düşük bir basamakta puanlanması söz konusu olabilir. Ya da bir kimse, eğer Heinz’ın ilacı çalmasıyla ilgili olarak “ne kadar korkunç!” ya da “hiç doğru değil!” gibi bir yorumda bulunuyorsa bu, zorunlu olarak ahlaki bir yargı ifade etmeyip, sadece bir his ifadesi de olabilir (Lodge, 1980, s. 103-104). Bu bağlamdaki başka eleştirilerden biri de dilini iyi, rahat ve akıcı kullananların, ifade kabiliyeti düşük olanlara nazaran yüksek ahlaki basamak sonuçları elde etmesi, ancak bu durumun, gerçekte kimin daha ahlaklı olduğunu yansıtmada eksik ve yetersiz kalacağıdır (Clouse, 1991, s. 186-187).

Bir başka eleştiri, Kohlberg’in yazılarının genel olarak açık olmaması ve belirsizlik arz etmesine yöneliktir. Kohlberg’in, bilimsel gerçeklerden bahseden bir kişi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yazılarını bu açıdan kusurlu bulup eleştirenler olmuştur (Lawson, 1983, s. 61). Mesela, Piaget’nin teorisinde *farklılaşma* ve *bütünleşme* kavramları rasyonalitenin bağımsız birer kriteri olarak işlev görürken; Kohlberg’in teorisinde bu gibi kavramlar daha dar bir biçimde yorumlanmıştır. Dolayısıyla bu kavramlara böyle özel anlamlar vermekle bunları, rasyonalitenin bağımsız birer kriteri olarak göstermesi de şüpheye açık

¹² Mesela biri, “doğru” ifadesini, “büyüklerin onayladığı şey” ya da “ülkemde takdir edilen bir davranış” olarak değerlendirirken; bir başkası da, “olmalı” için, “benim avantajıma hizmet eden şey”, bir başkası da “iyi” ifadesini ekonomik nedenlerle “para” olarak gösterebilir. Öyleyse iyyinin ve doğrunun ne olduğu, ne yapılması gerektiği sorulduğunda, farklı perspektiften, farklı ilgi, ihtiyaç ve ön kabulere sahip insanlardan farklı cevaplar gelecektir. Kişilerin bu kelimeleri kendi kullanımlarını ve bunu sağlayan düşünce yapılarını kavramak gerekmektedir. Bu da zahmetli ve zaman alan bir iştir.

görülmüş ve bu nedenle de Kohlberg'in felsefi yönü gibi, mantıki yargılaması da problemlili bulunmuştur (Aron, 1977, s. 206).

Kohlberg'in hipotetik ahlak ikilemleri de, yapay ve anlaşılması zor bulundukları için eleştirilmiştir. Bazı araştırmacılar, hipotetik ikilemlerin, gerçek yaşam ikilemlerine göre daha yüksek ahlak düzeyi çıkardığını iddia etmiştir. Buna göre hipotetik ikilemler yerine, deneklerin kendi yaşamlarında karşılaştıkları özgün ikilemler kullanıldığında, Kohlberg'in tespit ettiği ahlak gelişim puanları da düşecektir. Eleştirmenler, gerçek yaşam ikilemlerinin, kişinin sadece düşünmesini ve hissetmesini gerektirmeyip, onu bir eylemde bulunmaya zorlayacağını söyleyerek, bu ikilemlerin, hipotetik ikilemlere olan üstünlüklerini vurgulamışlardır.¹³

Kohlberg'in Teorisine Dini Açıdan Yöneltilen Eleştiriler

Kohlberg, ahlaki yargı ile din arasında bir ilişki kurmaz ve ahlak gelişimini iletmede, bir dinin diğerine göre daha üstün olduğuna inanmaz (Kohlberg, 1981, s. 303, Aktaran: Clouse, 1991, s. 185). Bunun yanında, ahlaki ve dini gelişimin oldukça ayrı olduğu ve birbirine karıştırılmaması gerektiği konusunda çok net davranarak şu ifadelerle yer verir:

Temel ahlaki prensiplerin belli bir dine ya da genel olarak dine dayandığı düşüncesi büyük bir yanılgıdır. Biz; Katolik, Protestan, Yahudi, Budist, Müslüman ve ateistlerin ahlaki düşünce gelişimleri arasında önemli bir fark tespit etmedik. Çocukların dini alandaki ahlaki değerleri, genel ahlaki sorgulamalarıyla aynı sırayı izler. Mesela, 2. basamaktaki bir çocuk, her halükarda "Biz Tanrı'ya karşı iyi olursak, o da bize karşı iyi olur." diyecektir. Her ne kadar gerek kültürel değerler, gerekse din, ahlak yaşamındaki belli temaları seçici bir şekilde genişleten önemli faktörler olsalar da, temel ahlaki değerlerin gelişimindeki yegane kaynaklar değildirler. (Kohlberg, 1980, s. 33-34).

Kohlberg, tüm insan davranışlarının gelişimsel bir özellik arz etmesi nedeniyle, yaşanan dinin de gelişimsel olduğunu belirtir. Bu anlamda, bireylerin dini alandaki ahlaki değerlerinin, genel ahlaki değerlerinde olduğu gibi, aynı evreler doğrultusunda ilerlediğini söyler. Buna göre Tanrı, birinci evrede, ödül ve ceza-yı takdir eden bir otorite; ikinci evrede, kendisiyle pazarlık ilişkisinin kurulduğu

¹³ Hipotetik ikilemlerle gerçek yaşam ikilemlerinin ahlaki yargı gelişimine olan etkisi üzerine pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Örnek vermemiz gerekirse, Carol Gilligan ve Mary Field Belenky, 20 kadından oluşan örneklem çerçevesinde hamilelik hakkında hipotetik ikilemler ile standart ikilemleri ahlaki mantık yürütme düzeyi açısından karşılaştırmış ve gerçek yaşam ikilemlerinin örneklem, % 45'i için daha yüksek evre puanı yaratmasına karşılık; % 40'ı için bir fark yaratmadığını bulmuşlardır (bkz. Gilligan ve Belenky, 1980, s. 69-90). Norma Haan, 310 üniversite öğrencisinin, özgür konuşma hareketiyle ilgili hipotetik ikilemlerle, gerçek yaşam ikilemlerine vermiş oldukları cevapları karşılaştırmış ve gerçek yaşama ait ikilemlerin daha yüksek evre puanı verdiğini bulmuştur. (bkz. Haan, 1975, s. 255-270).

bir varlık; üçüncü evrede, iyiliğin koruyucusu; dördüncü evrede, kanun koyucu ve düzenin nihai temeli ve beşinci evrede ise, ruhsal özgürlüğün, bireyselliğin ve sorumluluğun kaynağı olarak tasavvur edilir. Dolayısıyla Kohlberg, inanç gelişiminin, ahlaki yargı gelişimiyle paralel ilerlediğini fakat, ahlakın dinden bağımsız olduğunu savunur (Kohlberg, 1974, s. 13-14; Kohlberg, 1980, s. 33).

Kohlberg, tüm insanların aynı inanca bağlı olmadığını, bu nedenle temel ahlak ilkelerinin de belirli bir dine bağlı olmaması gerektiğini belirtir (Fowler, 1980, s. 131-132; Kohlberg, 1980, s. 33-34, 72; Richards, 1992, s. 467; Wall-work, 1980, s. 271). Buna karşılık, ahlaki prensiplerin yerine getirilmesi için inancın gerekli olduğunu şu ifadeleriyle belirtir: “Ahlaki prensiplerin oluşması ya da gerekçelendirilmesi için inanca gerek yoktur. Fakat yine de ahlaki prensiplere nihai olarak uymak için inanç bir bakıma gerekebilir.” (Kohlberg, 1974, s. 14). Bu bağlamda adalet prensibi uğruna ölen Sokrates ve Martin Luther King gibi ahlaki yargı gelişiminin 6. basamağında bulunan kişilerin, aynı zamanda derin bir şekilde dindar insanlar olduklarını da belirtmektedir (Fowler, 1980, s. 151; Kohlberg, 1974, s. 11, 14).

Kohlberg, ahlakı dinden bağımsız görüp, bireyin gelişim dönemlerine bağladığından, özellikle dindar muhafazakarlar tarafından ciddi bir şekilde eleştirilmiştir. Mesela bazı araştırmacılar; Kohlberg’i, ahlakın, dışımızdaki bir otoriteden öğrenilmek suretiyle değil de, kendi içimizde geliştirdiğimiz insani zannı benimsemesi nedeniyle eleştirirken, din eğitime metodolojik yaklaşımı savunanlar da ahlak alanından Tanrı’yı dışladığı gerekçesiyle eleştirirler (Clouse, 1991, s. 186-187).

Bazı araştırmacılar da, Kohlberg’in ahlaki gelişimin dinden bağımsız olduğu görüşünü, araştırma metodolojisi açısından eleştirirler. Buna göre, Kohlberg’in verdiği bilgiler, ölçtüğünü iddia ettiği şeyi ölçemediğinden araştırma metodolojisi açısından geçersizdir. Çünkü Kohlberg, dini, dini üyelik olarak tanımlar. Dolayısıyla onun bulguları ahlakın dinden bağımsız olduğunu değil, kiliseye üye olmak anlamında dinden bağımsız olduğunu gösterir (Lee, 1980, s. 333-334).

Başka araştırmacılara göre ise, Kohlberg’in bulgularını kabul etmek, Tanrı’yı, tanrılıktan uzaklaştırmaz; aksine söz konusu bulgular, Tanrı’nın alemde nasıl iş gördüğünü ortaya koyar. Buna göre, Tanrı’nın varlığını iddia etmek, onun tüm gerçeklikler içinde kudreti ve varlığı ile var olduğunu iddia etmektir. Dolayısıyla, söz konusu iddia, Tanrı’nın insan gelişim sürecinin dışında değil, içerisinde ve onun aracılığıyla iş görmekte olduğuna işaret etmektedir (Lee, 1980, s. 329).

Anlaşılabacağı üzere Kohlberg, ahlakı din dışı temellere dayandırarak, seküler bir ahlak anlayışı inşa etmiştir. Kohlberg'in ahlak sisteminin karşısında yer alan din temelli ahlak sistemlerinde neyin daha iyi ya da daha kötü olduğu dini otorite tarafından belirlenir ve yapılması ya da yapılmaması gereken hususlar belirlenip, insanlardan bunlara uymaları beklenir (Kılıç, 1992, s. 4). Bu ve birçok bakımdan Kohlberg'in ahlak anlayışıyla din temelli ahlak anlayışları taban tabana zıttır. Bunun yanında Kohlberg, bir yandan temel ahlak ilkelerinin belirli bir dine bağlı olmaması gerektiğini; diğer yandan da, ahlaki prensiplerin yerine getirilmesi için inancın gerekli olduğunu belirterek çelişkili bir duruş sergiler. Kanaatimizce, her ne kadar Kohlberg'in din ve ahlak ilişkisi hakkındaki ifadeleri açık olsa da; görüşleri net değildir.

Sonuç

Kohlberg, neredeyse ömrünün tamamını, ahlak gelişimi ve ahlak eğitimi üzerine yaptığı çalışmalarına adanmıştır. Ciddi bir felsefi geleneğe dayanarak ve uzun yıllar özveriyle çalışarak, kendi zamanından günümüze kadar hakim olan bir ahlak gelişim teorisi kurmuştur. Ancak Kohlberg, özellikle kendi çağdaşları tarafından önemli eleştirilerle de karşı karşıya kalmış ve bunun üzerine teorisini revize ederek, iddialarını güçlendirdiğini belirtmiştir. Öte yandan ömrünün son yıllarında teorisini hayata geçirdiği adil toplum okulları açarak, iddialarına pratik açıdan da geçerlik kazandırmak istemiştir. Ancak Kohlberg, tüm çabalarına rağmen, teorisinin güçlü olduğunu iddia ettiği birçok açıdan eleştiriye maruz kalmaya devam etmiştir. Batı'da bu eleştiriler oldukça yakından takip edilmesine rağmen; bu konuda ülkemizde yapılan çalışmalar henüz yok denecek kadar azdır. Oysa özellikle gelişim psikolojisi, ahlak ve demokrasi eğitimi gibi konular açısından önemli bilgileri haiz olan bu teoriyi tam olarak anlamak, teorisinin eleştiriye açık olan yönlerini de bilmeyi gerektirir. Zira ancak bu suretle, teoriyi olduğu gibi kabul etmek yerine; eleştirileri de göz önünde bulundurarak etraflıca değerlendirmek ve böylelikle yeni yaklaşımlar geliştirmek mümkün olabilir.

Kaynakça

- Argyris, C. (1982). *Reasoning, learning and action*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Arnold, M. L. (2000). Stage, sequence, and sequels: Changing conceptions of morality, Post-Kohlberg. *Educational Psychology Review*, 12(4), 365-383.

- Aron, I. E. (1977). Moral philosophy and moral education: A critique of Kohlberg's theory. *The School Review*, 85(2), 197-217.
- Blum, L. A. (1988). Gilligan and Kohlberg: Implications for moral theory. *Ethics*, 98(3), 472-491.
- Boyd, D. (1980). The rawls connection. B. Munsey (Ed.), *Moral development, moral education, and Kohlberg*, (ss. 185-213). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.
- Brook, R. (1987). Justice and the golden rule: A commentary on some recent work of Lawrence Kohlberg. *Ethics*, 97(2), 363-373.
- Brown, R., & Herrnstein, R. (1975). *Psychology*, Boston: Little, Brown.
- Bussey K., & Maughan, B. (1982). Gender differences in moral reasoning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(4), 701-706.
- Chazan, B. (1985). *Contemporary approaches to moral education: analyzing alternative theories*. New York: Teachers College Press.
- Clouse, B. (1991). Adolescent moral development and sexuality. D. Ratcliff & J. A. Davies (Eds.), *Handbook of Youth Ministry*, (ss. 178-213). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.
- Cüceloğlu, D. (2009). *İnsan ve Davranışı*. (18. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Damico, A. J. (1982). The sociology of justice: Kohlberg and Milgram. *Political Theory*, 10(3), 409-433.
- Flanagan, O. J., Jr. (1982). A reply to Lawrence Kohlberg. *Ethics*, (Special Issue: Symposium on Moral Development), 92(3), 529-532.
- Flanagan, O. J., Jr., & Jackson, K. (1987). Justice, care and gender: The Kohlberg-Gilligan debate revisited. *Ethics*, 97(3), 622-637.
- Fowler, J. (1980). Moral stages and the development of faith. B. Munsey (Ed.), *Moral Development, Moral Education, and Kohlberg*, (ss. 130-160). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.
- Freeman S. J. M., & Giebink, J. W. (1979). Moral judgment as a function of age, sex, and stimulus. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 102, 43-47.
- Freud, S. (1927). Some psychological consequences of the anatomical distinction between the sexes. *International Journal of Psycho-analysis*, 8, 133-142.
- Garwood, S. G., Levine, D. W., & Ewing, Linda. (1980). Effect of Protoganist's sex on assessing gender differences in moral reasoning. *Developmental Psychology*, 16, 677-678.

- Gerolds, L. R. (1981). Kohlberg and moral education: A more comprehensive outlook. *Unpublished MA Thesis*, Concordia University.
- Gibbs, J. C. (1979). Kohlberg's moral stage theory: A Piagetian revision. *Human Development*, 22(2), 89-112.
- Gielen, U. (1994). Research on moral reasoning. L. Kuhmerker, U. Gielen & R. L. Hayes (Eds.), *The Kohlberg Legacy for the Helping Professions*, (ss. 39-60). Birmingham, Alabama: Doxa Books.
- Gilligan, C. (1979). Woman's place in man's life cycle. *Harvard Educational Review*, 49, 431-446.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: psychological theory and women's development*. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press, 1982.
- Gilligan, C., & Belenky, M. F. (1980). A naturalistic study of abortion decision. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 7, 69-90.
- Haan, N. (1975). Hypothetical and actual moral reasoning in a situation of civil disobedience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32(2), 255-270.
- Haan, N. (1977). *Coping and defending: processes of self-environment organization*. New York: Academic Press.
- Habermas, J. (1979). Moral development and ego identity. J. Habermas (Ed.), *Communication and the Evolution of Society*, (ss. 69-94). Boston: Beacon Press.
- Hoffman, M. L. (1970). Moral development. P. H. Mussen (Ed.), *Carmichael's Manual of Child Psychology*, (ss. 261-360). New York: Wiley, 2.
- Holstein, C. B. (1976). Irreversible, stepwise sequence in the development of moral judgment: A longitudinal study of males and females. *Child Development*, 47(1), 51-61.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, R. (1992). *Ahlakın Dini Temeli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kohlberg, L. (1963). Moral development and identification. H. W. Stevenson vd. (Ed.), *Child Psychology: The Sixty-Second Yearbook of National Society for Studies in Education*, (ss. 277-332). Chicago: University of Chicago Press.
- Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: the cognitive-developmental approach to socialization. D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of Socialization Theory and Research*, (ss. 347-380). Chicago: Rand, McNally & Co.
- Kohlberg, L. (1970). Reply to Bereiter's statement on Kohlberg's cognitive developmental view. *Interchange*, 1(1), 40-48.

- Kohlberg, L. (1971). From is to ought: how to commit the naturalistic fallacy and get away with it in the study of moral development. T. Mischel (Ed.), *Cognitive Development and Epistemology*, (ss. 151-235). New York: Academic Press.
- Kohlberg, L. (1973a). Continuities and discontinuities in childhood and adult moral development revisited. P. B. Baltes & L. R. Goutlet (Eds.), *Lifespan Developmental Psychology: Research and Theory*, (ss. 179-204). New York: Academic Press.
- Kohlberg, L. (1973b). The claim to moral adequacy of a highest stage of moral judgment. *The Journal of Philosophy*, 70(18), (Seventieth Annual Meeting of the American Philosophical Association Eastern Division), 630-646.
- Kohlberg, L. (1974). Education, moral development and faith. *Journal of Moral Education*, 4, 5-16.
- Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: The cognitive developmental approach. T. Lickona (Ed.), *Moral Development and Behavior: Theory, Research, and Social Issues*, (ss. 31-53). New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Kohlberg, L. (1978). Revisions in the theory and practice of moral development. *New Directions for the Child and Adolescent Development*, 2, 83-87.
- Kohlberg, L. (1980). Stages of moral development as a basis for moral education. B. Munsey (Ed.), *Moral Development, Moral Education, and Kohlberg*, (ss. 15-98). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.
- Kohlberg, L. (1981). *Essays on moral development: The philosophy of moral development. (Vol. 1)*, New York: Harper & Row, 1981.
- Kohlberg, L. (1984). *The psychology of moral development: The nature and validity of moral stages*. San Francisco: Harper & Row, 1984.
- Kohlberg, L. (2001). Culture and moral development. D. Matsumoto (Eds.), *The Handbook of Culture and Psychology*, (ss. 151-171). Oxford, England: Oxford University Press.
- Kohlberg, L., & Candee, D. (1984). The relationship of moral judgment to moral action. *Essays on Moral Development, Vol. 2. The Psychology of Moral Development: The Nature and Validity of Moral Stages*, New York: Harper & Row. 498-581.
- Kohlberg, L., & Turiel, E. (1971). Moral development and moral education. Gerald Lesser, Glenview (Ed.), *Psychology and Educational Practice*, (ss. 530-550). Illinois: Scott, Foresman.

- Kramer, R. (1968). Changes in moral judgement response pattern during late adolescence and young adulthood: Retrogression in a developmental sequence. *Unpublished Doctoral Dissertation*, University of Chicago.
- Krebs, D. L., vd. (1991). Structural and situational influences on moral judgment: the interaction between stage and dilemma. W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of Moral Behavior and Development, Vol. 2: Research*. (ss. 139-169). Hillsdale, NJ, England: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lawson, M. S. (1983). John Dewey and Lawrence Kohlberg: Contrasting concepts of moral development. *Unpublished Doctoral Dissertation*, The University of Oklahoma.
- Lee, J. M. (1980). Christian religious education and moral development. B. Munsey (Ed.), *Moral Development, Moral Education and Kohlberg*, (ss. 326-355). Alabama: Religious Education Press.
- Lodge, E. G. (1980). A critique of Lawrence Kohlberg's theoretical writings on moral development. *Unpublished MA Thesis*, Concordia University.
- Ma, H-K. (1997). The affective and cognitive aspects of moral development: A Chinese Perspective. D. Sinha (Ed.), *Asian Perspectives on Psychology*, (ss. 93-109). Thousand Oaks, CA: Sage.
- McClelland, D. C. (1982). (Ed.). *Education for values*. New York: Irvington Publishers.
- McNamee, S. (1977). Moral behavior, moral development, and motivation. *Journal of Moral Education*, 7(1), 27-31.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority: an experimental view*. New York: Harper & Row.
- Miller, J. G., (1994). Cultural diversity in the morality of caring: Individually oriented versus duty-based interpersonal moral codes. *Cross-Cultural Research: The Journal of Comparative Social Sciences*, 28, 3-39.
- Miller, J. G., (2001). Culture and moral development. D. Matsumoto (Eds.), *The Handbook of Culture and Psychology*, (ss. 151-171). Oxford, England: Oxford University Press.
- Orchowsky, S. J., & Jenkins, L. R. (1979). Sex biases in the measurement of moral judgment. *Psychological Reports*, 44, 1040-1050.
- Peters, R. S. (1981). The place of Kohlberg's theory in moral education. R. S. Peters (Ed.), *Moral Development and Moral Education*, (ss. 166-182). London: George Allen & Unwin.
- Power, F. C. (1994). Moral development. V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior*, (ss. 203-212). San Diego: Academic Press, 3.

- Pritchard, S. M. (1984). Cognition and affect in moral development: A Critique of Lawrence Kohlberg. *Journal of Value Inquiry*, 18, 35-49.
- Puka, B. (1982). An interdisciplinary treatment of Kohlberg. *Ethics*, 92(3), (Special Issue: Symposium on Moral Development). 468-490.
- Reed, T. M. (1987). Developmental moral theory. *Ethics*, 97(2), 441-456.
- Reimer, J., Paolitto, D. P., & Hersh, R. H. (1983). *Promoting moral growth: From Piaget to Kohlberg*, (2. Edition), New York: Longman.
- Rest, J. (1994). Kohlberg in perspective: A backward and a forward look. L. Kuhmerker, U. Gielen & Richard L. Hayes (Eds.), *The Kohlberg Legacy for the Helping Professions*, (ss. 201-204). Birmingham, Alabama: Doxa Books.
- Rich, J. M., & Devitis, J. L. (1985). *Theories of moral development*, USA: Thomas Books.
- Richards, P. S. & Davison, M. L. (1992). Religious bias in moral development research: a psychometric investigation. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 31(4), 467-485.
- Rosenzweig, L. (1980). Kohlberg in the classroom: Moral education models. B. Munsey (Ed.), *Moral Development, Moral Education, and Kohlberg*, (ss. 359-380). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.
- Schlesinger, M. (1987). Gender differences in moral stage, moral orientation and sex-role identity of academic administrators: A comparison of Kohlberg's and Gilligan's theories. *Unpublished Doctoral Dissertation*, The Temple University.
- Schmitt, R. (1980). The stages of moral development: A basis for an educational concept?. *International Review of Education*, (Problems of Teaching Moral Values in Changing Society), 26(2), 207-216.
- Shweder, R. A. (1990). In defense of moral realism: Reply to Gabennesch. *Child Development*, 61(6), 2060-2067.
- Simpson, E. L., (1974). Moral development research: A case study of scientific cultural bias. *Human Development*, 17, 81-106.
- Snell, R. S. (1996). Complementing Kohlberg: Mapping the ethical reasoning used by managers for their own dilemma cases. *Human Relations*, 49(1), 23-49.
- Sullivan, E. V. (1977). A study of Kohlberg's structural theory of moral development: a critique of liberal social science ideology. *Human Development*, 20, 352-376.

- Sunar, D. (2002). The psychology of morality. W. J. Lonner vd. (Eds.), *Online Readings in Psychology and Culture*, (Unit. 2, Chapter 11), Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University, Bellingham, <http://www.wvu.edu/culture/Sunar.htm>, Erişim: 19.03.2012.
- Thomas, R. M. (1997). *Moral development theories-secular and religious: A comparative study*, London: Greenwood Press.
- Tsujimoto, R. N. & M. P. Nardi. (1978). A comparison of Kohlberg's and Hogan's theories of moral development. *Social Psychology*, 41(3), 235-245.
- Wagner, P. A. (1982). Kohlberg, science and indoctrination. *A Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Studies Association*, (Nashville, Tennessee), 1-17.
- Walker, L. J. (1984). Sex differences in the development of moral reasoning: A critical review. *Child Development*, 55(3), 677-691.
- Wallwork, E. (1980). Morality, religion, and Kohlberg's theory. B. Munsey (Ed.), *Moral Development, Moral Education, and Kohlberg*, (ss. 269-297). Birmingham, Alabama: Religious Education Press.
- Walsh, C. (2000). The life and legacy of Lawrence Kohlberg. *Society*, 37(2), 36-41.
- White, R. D., Jr. (1999). Are women more ethical? Recent findings on the effects of gender upon moral development. *Journal of Public Administration Research and Theory: J-PART*, 9(3), 459-471.
- Wolfinger, N. H., Rabow, J. & Newcomb, M. D. (1999). The different voices of helping: Gender differences in recounting dilemmas. *Gender Issues*, 17(3), 70-86.
- Zimbardo, P. G. (1975). *The psychology of evil: or the perversion of human potential*. Springfield, Va.: National Technical Information Service.

Some Critiques towards Kohlberg's Moral Development Theory

Semra ÇİNEMRE*

Abstract

Kohlberg's moral development theory is accepted by scholars throughout the world and has been an important source for many academic studies. However, this theory has been seriously criticized by western moral educators. Upon these critiques, Kohlberg and his colleagues defended their theory and then developed some new theories of moral development based on the previous theory. Nevertheless, since the establishment of this theory, its critical aspects have been neglected by Turkish scholars. While some studies have been done in Turkey, they are mostly related to the stages of moral development. In fact, in order to understand this theory better and develop more alternative moral theories based on this theory, all critiques that have been done on this theory should also be known. Upon this idea, it is the aim of this article to reveal the problematic aspects of Kohlberg's moral development theory stemming from the criticisms of this theory. In this regard, the works of especially Kohlberg and his contemporaries have been scanned and the method of document analysis has been applied. At the end of this study, it is proposed to examine Kohlberg's theory with serious criticisms, primarily theoretical, practical, religious as well as many other aspects.

* Research Assistant, Karadeniz Technical University, Faculty of Theology, Department of Religious Education

Address for correspondence: KTÜ İlahiyat Fakültesi, Çimenli Kampüsü, Trabzon

E-mail: semra_c.emre@hotmail.com

Introduction

The originality of Kohlberg's moral development theory is based both on its philosophical foundations and its interdisciplinary nature (Puka, 1982, p. 468). Indeed, it can be clearly seen in the literature that up to the present time his theory has affected many areas of disciplines such as philosophy, psychology, education, theology and criminology (Aron, 1977, p. 197; Schlesinger, 1987, p. 1, 28; Wallwork, 1980, p. 269). It has been a basis for many academical studies as well, and is seen to be a serious focus of attention in the international academic community (Rich & Devitis, 1985, p. 87).

However, because of some of his uncommon ideas on morality, Kohlberg's theory was not quickly accepted by the scientific community. In this regard, Kohlberg himself has also accepted that both his assumptions and findings oppose almost all modern research, especially in the fields of anthropology and sociology (See Kohlberg, 1971, p. 155, from: Lawson, 1983, p. 40-41). In this context he was exposed to serious criticisms from psychologists, philosophers and educators, especially during the 1970's (Rest, 1980, p. 203). After this, he took into account the criticisms and revised his theory as a result of long-term studies (See Kohlberg, 1978). However, because these changes revealed contradictory results with his previous findings and interpretations, discussions and criticisms were re-kindled differently this time. These criticisms have been categorized in this article into three aspect sections: theoretical, practical, and finally, religious.

Theoretical Perspective

As far as can be determined, there have been some theoretical criticisms of Kohlberg's moral development theory and its stage structure. It is the aim of this section to reveal these criticisms respectively.

Insufficiency of Stage Structure

Kohlberg's basic philosophical claims about his stage structure are that each stage has a more adequate philosophical perception than the previous one and therefore the sixth stage has the most adequate perception from all other stages (Kohlberg, 1980, p. 51-53); all of these stages are universal and follow an unchanging sequence (Kohlberg, 1971, p. 178, from: Lawson, 1983, p. 40-41; Kohlberg, 1980, p. 30). Yet Kohlberg's claims about his stage structure are sub-

ject to criticism from many angles. These criticisms are mainly towards the presence of the sixth stage and its claim of being a certain perception of morality, as well as being a universal moral stage structure (Brook, 1987, p. 363; Flanagan, 1982, p. 531). If, as claimed by Kohlberg, every stage is used to justify an aspect of the dilemma and has a moral position in itself; why are upper stage solutions more sufficient than lower stages (Schmitt, 1980, p. 210)? According to some researchers, Kohlberg is expected in this respect to explain with evidences why the next stage always necessarily has a more adequate philosophical perception than the previous one (Aron, 1977, p. 201).

Anthropologists have discussed and criticized Kohlberg's stage theory in terms of its inapplicability for all cultures and traditions (Schweder, 1990, p. 2060-2067; Simpson, 1974, p. 81-106). The general criticism in this regard is that the results of Kohlberg's empirical researches conducted on all people do not provide enough proof that everybody follows the same immutable moral sequence (Schmitt, 1980, p. 210).

According to other researchers, Kohlberg's diagrams offer only a weak relation to his main claims of universality and immutability (Schmitt, 1980, p. 216) because Kohlberg did not publish the full details of his researches in these diagrams (For diagrams see Kohlberg, 1969, p. 347-380).

Some researchers criticize that the stages of the post-conventional level are too abstract, complex and general to be applied to concrete situations (Puka, 1982, p. 474-477). Others say that Kohlberg's moral questioning stages are far from the social context of everyday moral life (Arnold, 2000, p. 368).

The Gap Between Moral Judgment and Moral Behavior

In his moral theory, Kohlberg focuses on moral judgment instead of moral behavior. One of the main criticisms in this context is on the relationship between moral judgment and moral behavior (Rosenzweig, 1980, p. 373). According to this criticism, Kohlberg's perception of morality is in fact based only on how people think about ethical issues in theory, but this perception does not always reveal how they will decide when faced with real-life dilemmas (McClelland, 1982, p. 15). However, how they act in practice is morally more important than what they might think or say in theory (Clouse, 1991, p. 187).

Although Kohlberg says that "people with high moral stages behave in accordance with these stages," (Kohlberg and Turiel, 1971, from: Chazan, 1985, p.

81) and tries to prove his claim with examples such as Socrates, Prophet Jesus, Gandhi and Martin Luther King, he nevertheless did not substantiate this claim with empirical evidence.

Kohlberg implies in some of his views that people have the right to choose what is right and wrong, and which rules must be complied with in life (Kohlberg, 1976, p. 33, from: Tsujimoto and Nardi, 1978, p. 237). He also states that many social orders and rules are optional/random arrangements (Kohlberg, 1973b, p. 646). But these ideas of Kohlberg have also been criticized in terms of encouraging civil disobedience in society.

Neglect of the Emotional Dimension in Moral Judgment

Kohlberg points out that moral development consists mainly of cognitive-structural features (Kohlberg, 1980, p. 38). In this case, according to Kohlberg, emotions have a secondary role in the origin and motivation of moral behavior (Blum, 1988, p. 476).

Kohlberg has been criticized for ignoring emotions in his approach to moral judgment (see Clouse, 1991, p. 188; Hoffman, 1970, p. 261-360). His theory has been exposed to persistent criticisms especially by cognitive intuitionists and emotionalists (White, 1999, p. 15). According to the main focus of these criticisms, a moral judgment theory must explain one's relationship with emotions, feelings, personality (Arnold, 2000, p. 368-369), willpower (Schlesinger, 1987, p. 29) and passions (Peters, 1981, p. 171-177, from: Chazan, 1985, p. 77).

Additionally, a moral person in the Kohlbergian model has also been criticized for being cold, rationalist and outside the reality of everyday life because of ignoring emotions in moral judgment (Arnold, 2000, p. 369; Rosenzweig, 1980, p. 373).

Practical Perspective

In practical terms, this section handles such titles as ethnocentric bias, gender bias and insufficiency of research method.

Ethnocentric Bias

Kohlberg's theory is based on a sample group of substantially white American males, and based on their values, he attempted to establish a universal the-

ory. But Kohlberg's universality claim has received serious criticisms on the grounds that it reflects the values of western culture and the understanding of Christianity or Judaism. The main focus of these criticisms is that this theory confines rich and different cultural structures into an ethnocentric autonomic development (Schlesinger, 1987, p. 29; Simpson, 1974, p. 81-106; Snell, 1996, p. 23-49; Sullivan, 1977, p. 352-376; Rosenzweig, 1980, p. 359-380) and in this way degrades people in third world countries to a more disadvantaged position in comparison with western people (Clouse, 1991, p. 187).

According to another criticism on his ethnocentric bias, Kohlberg is an elitist theoretician and fails to reflect the uniqueness and moral credibility of non-western cultures because of basing his study on Americans and saying that just a small percentage of the American population can reach the fifth or sixth stages (McClelland, 1982, p. 15).

Gender Bias

In Kohlberg's system, women are fixed at the third stage, but men can easily progress up to the fourth and upper stages (Kohlberg 1973a). But this approach has been criticized by many researchers because of its bias against women (See Flanagan, 1982, p. 529; Gilligan, 1979, p. 431-446; Haan, 1977; Holstein, 1976, p. 51-61).

According to some researchers, the third stage is not less mature than other stages, it reveals just a different way of thinking. Therefore, this stage cannot necessarily be less favorable than the upper stages (McClelland, 1982, p. 15).

The most serious criticisms against Kohlberg on the issue of gender came from his former student and later one of his colleagues, American feminist ethicist and psychologist Carol Gilligan (See Flanagan, 1982, p. 529; Flanagan and Jackson, 1987, p. 623; Rosenzweig, 1980, p. 373; Walker, 1984, p. 677; Walsh, 2000, p. 36; White, 1999, p. 463).

Insufficiency of Research Method

Kohlberg's measurement instrument, the *Moral Judgment Interview*, has been criticized in terms of requiring a long time, containing subjective judgments from raters, and thus casting doubt on the reliability of the stages of samples (Arnold, 2000, p. 368-369; Rosenzweig, 1980, p. 373; Thomas, 1997). Moreover, his modification of the method for data analysis later caused separate con-

fusion (Reimer et al., 1983, p. 98-102). Additionally, Kohlberg's measurement instrument has been criticized for also categorizing and labeling individuals and evaluating just a particular aspect of morality (Aron, 1977, p. 200).

One of the other criticisms is related to Kohlberg's language in his methodology. For example, a researcher has criticized Kohlberg in terms of linguistics (Wagner, 1982, p. 9, from: Lawson, 1983, p. 61). In fact, in his scoring system, Kohlberg has not clarified how the interviewer understands the difference of answers such as "good", "right" and "should do". For example, people more fluent in language can achieve higher moral stages, but in fact, this situation does not necessarily reflect who is actually more moral than another (Clouse, 1991, p. 186-187).

According to another criticism, Kohlberg's writings lack clarity and certainty in general. Some researchers have criticized his writings from a scientific perspective (Lawson, 1983, p. 61). Kohlberg's logical questioning as well as his philosophical aspects have also been found to be problematic (Aron, 1977, p. 206).

Religious Perspective

Kohlberg does not establish a relationship between religion and moral judgment, and does not believe that one religion is superior to another in promoting religious development (Kohlberg, 1981, p. 303, from: Clouse, 1991, p. 185). In addition, he very clearly behaves differently regarding moral and religious development (See Kohlberg, 1980, p. 33-34).

He argues that faith development progresses in parallel with moral judgment development, but asserts that morality is independent of religion (Kohlberg, 1974, p. 13-14; Kohlberg, 1980, p. 33). In this sense, he says that the field of religious moral values progresses in the same direction as general moral values in individuals.

Kohlberg indicates on one hand that because all people do not adhere to the same beliefs, basic moral principles do not need to be connected to a particular religion (Fowler, 1980, p. 131-132; Kohlberg, 1980, p. 33-34, 72; Richards, 1992, p. 467; Wallwork, 1980, p. 271), but on the other hand, he thinks that belief is needed in some sense to adhere to moral principles (Kohlberg, 1974, p. 14). In this context, he says that some people who have reached the sixth stage and died for the sake of justice, such as Socrates and Martin Luther King, were also

profoundly religious people (Fowler, 1980, p. 151; Kohlberg, 1974, p. 11, 14). In this regard, Kohlberg is contradictory, and accordingly his opinions about the relationship between religion and morality are not clear enough.

Kohlberg is also criticized by some critics on the grounds that he excludes God from morality (Clouse, 1991, p. 186-187). Contrary to his approach on religion-based morality, religious authorities determine what is good or bad, and people are expected to comply with them (Kılıç, 1992, p. 4). In this and many other regards, Kohlberg's understanding of morality is opposed to religion-based approaches to morality.

Conclusion

Kohlberg, based on a serious philosophical tradition, dedicated almost all of his life to his studies on moral development theory. For years, however, especially from his contemporaries, he has also faced significant criticism.

In this article some criticisms against Kohlberg's theory of moral development have been revealed and it has been stated that although this theory has considerable contributions to some academic disciplines, especially on developmental psychology, ethics, education and democracy, it nevertheless has some problematic aspects that should be considered, and it also offers a secular approach to morality not based on religion. For a comprehensive understanding of this theory these problematic aspects which have already been handled by other scholars also need to be known. In this way, by taking into account these criticisms, it can be possible to take advantage of this theory ideally and develop new approaches according to the various needs and demands of other cultures and understandings.

Keywords- Lawrence Kohlberg, Morality, Moral judge, Moral development, Critiques

